

ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย

Debt Problems of Thai Agriculturist

พิสนธ์ โบว์สุวรรณ¹, ภคมน โภคะธีรกุล², วรสิทธิ์ เจริญพุด³ และ ชาวฤทธิ์ ชาว์แสงรัตน์⁴

Pisun Bowsuwan¹, Pakamon Pokathirakul², Vorsit Charernputh³ and Chawarit Chasaengrat⁴

^{1,2,3,4}วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

^{1,2,3,4} Rajamangala Rattanakosin College of Innovative Management, Thailand.

E-mail: ¹Pisun.bow@rmutr.ac.th, ²Pakamon999@hotmail.com, ³Woraitc@yahoo.com, ⁴m_chaowarit@hotmail.com

Received January 22, 2022; Revised March 9, 2022; Accepted March 11, 2022

บทคัดย่อ

เกษตรกรไทย เป็นอาชีพของคนไทยมาช้านานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยประกอบอาชีพการเกษตร ผลผลิตการเกษตร เป็นสินค้าส่งออกที่ทำรายได้มาสู่ประเทศเป็นลำดับหนึ่งมาช้านาน โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกและพรรณนา ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย และนำเสนอแนวทางการจัดการปัญหาหนี้สิน ของเกษตรกรไทย

บทความนี้ใช้การทบทวนเอกสารและการวิเคราะห์กระแสธาร จากนโยบายของรัฐและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวบรวมเรียบเรียงข้อมูลนำมาประมวลหาข้อสรุปและเสนอแนะ แนวทางแนวทางการจัดการปัญหาหนี้สิน ของเกษตรกรไทย

ผลการศึกษา พบว่าปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทยมีสาเหตุหลักมาจาก (1) พฤติกรรมการดำรงชีวิตของเกษตรกรที่เปลี่ยนไปในทิศทางวัตถุนิยมตามกระแสสังคมที่อิงสังคม วัฒนธรรมชาติตะวันตกมาก (2) นโยบายของภาครัฐที่ผิดพลาดในการสนับสนุนให้เกษตรกรทำการเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อการพาณิชย์ (3) การแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรแบบนโยบายประชานิยมก่อให้เกิดหนี้สินที่สะสม

แนวทางแก้ปัญหา (1) มุ่งเน้นที่พฤติกรรมการดำรงตนของเกษตรกร (2) เพิ่มเติมความรู้ทางการเกษตรและการเงิน การบัญชี (3) ปรับเปลี่ยนเพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต (4) รัฐบาลควรเลือกกำหนดนโยบายทางการเกษตรในลักษณะที่ผสมผสานที่สามารถพึ่งพาตนเอง (5) ภาครัฐควรกำหนดและนำนโยบายการเสริมสร้าง วิสาหกิจชุมชน ที่เป็นรูปธรรม (6) ยึดแนวคิดพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ: หนี้สิน; การจัดการ; เกษตรกรไทย

Abstract

Agriculture has been a profession of Thai people for a long time from the past to the present. Most of the population of Thailand is engaged in agriculture. Agricultural produce has long been the country's highest-grossing export. This article aimed to classify and describe the debt problem of Thai farmers and presented a direct approach to managing the debt problems of Thai farmers.

This paper was a documentary review and a core analysis of government policy and related research. Thematic analysis was applied for compiling data and analyzing the contents to draw conclusions and make recommendations for debt burden approaches.

It was found that the debt problem of Thai farmers was mainly caused by (1) the lifestyle behaviors of farmers that had changed in the direction of Western social and cultural materialism (2) the government's erroneous policies in terms of encouraging farmers to engage in commercial monoculture (3) Inappropriate management on populist policy affected to heavy burden debt accumulation.

Suggestions: (1) Changing the behavior of farmers. (2) Enhancing modern agricultural knowledge and household economics. (3) Reducing unnecessary expenditures. (4) The government should formulate agricultural policy in a self-sufficient way. (5) Supporting the community enterprises (6) Adhere to the idea of His Majesty King Rama IX on Sufficiency Economy.

Keywords: Farmer's debt; Management; Thai farmers

บทนำ

เกษตรกรรม เป็นอาชีพของคนไทยมาช้านานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยประกอบอาชีพการเกษตร ผลผลิตการเกษตร เป็นสินค้า ส่งออกที่ทำรายได้มาสู่ประเทศเป็นลำดับหนึ่งมาช้านาน เศรษฐกิจของประเทศขึ้นอยู่กับอาชีพการเกษตรเป็นสำคัญ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560) แต่ในมุมมองอีกด้านหนึ่ง เกษตรกรส่วนมากเป็นผู้ยากจนต้องกู้ยืมเงินทุนมาใช้ในการประกอบอาชีพและเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว จึงทำให้เกษตรกรมีหนี้สินล้นพ้นตัวเป็นลูกหนี้รายใหญ่ของภาครัฐและเอกชน ไร้อำนาจการต่อรอง ตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นผู้กำหนดราคาผลผลิตเกษตรกรรมขั้นต้น (สมชาย ชาญณรงค์กุล, 2557) และจากข้อมูลของ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2557) ชี้ให้เห็นว่า ครัวเรือนภาคการเกษตรมีหนี้สินเพิ่ม ขึ้นจาก 204.1 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2542 เป็น 453.3 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2555 ในขณะที่สัดส่วนหนี้สินครัวเรือนภาคการเกษตรต่อ GDP เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 0.71 ในปี พ.ศ. 2542 เป็นร้อยละ 1.10 ในปี พ.ศ. 2555 แสดงให้เห็นว่า อัตราการเพิ่มขึ้นของ

หนี้สินครัวเรือนภาคเกษตรมากกว่าการเพิ่มขึ้นของทรัพย์สินทางการเกษตร ของเกษตรกร หน่วยงานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรของประเทศ ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจในการส่งเสริมสถาบันเกษตรกร สนับสนุนให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้ ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตร และอาหารให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เน้นนโยบายในการให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ร่วมพลังช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบของกลุ่ม เกษตรกรหรือสหกรณ์ เพื่อปรับเปลี่ยนโครงการสร้างการผลิต การแปรรูป และการตลาดให้สูงขึ้น (ธีรภัทร ประยูรสิทธิ, 2559) จากรายงานการศึกษาหนี้สินเกษตรกรไทยของ TDRI (นิพนธ์ พัวพงศกร, 2557) พบว่า ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ตลาดสินค้าชนบทมีความเปลี่ยนแปลงจากการกู้ยืมนอกระบบมาเป็นการกู้ยืมในระบบที่คิดดอกเบี้ยต่ำและอนุมัติได้ไ้ง่ายขึ้นโดยสถาบันการเงินของรัฐ ที่ส่วนใหญ่ ให้การช่วยเหลือแก่เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือ สหกรณ์ ด้วยอัตราดอกเบี้ยที่สูงมาก ทั้งในรูปของสินเชื่อปลอดดอกเบี้ยหรือดอกเบี้ยต่ำการให้เช่าที่ดินหรือเช่าซื้อในราคาที่ต่ำกว่าตลาดค่อนข้างมาก (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2557) เพื่อช่วยการขยายปัจจัยการผลิตให้มี เงินทุนหมุนเวียนในการผลิตและจำหน่ายผลผลิตในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดมาก แต่ก็ยังพบว่าเกษตรกรที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเวลาสถาบันการเงินของรัฐที่สนับสนุนสินเชื่อฯ กำลังประสบกับปัญหาหนี้ด้อย คุณภาพในระดับที่สูงโดยเฉลี่ยมีสัดส่วนปริมาณลูกหนี้ด้อยคุณภาพต่อปริมาณลูกหนี้คงเหลือทั้งหมดประมาณร้อยละ 38.7 สูงสุดร้อยละ 79 จากปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผลการดำเนินงานสถาบันการเงินของรัฐไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะเกษตรกรในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดชุมพรเป็นหนี้นอกระบบกว่าร้อยละ 40 (Office of Agricultural Economics, 2014) นอกจากนั้น สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งของการเกิดปัญหานี้ของครัวเรือนเกษตรกร เกิดมาจากการที่รายจ่ายที่ไม่เพียงพอกับรายได้ และหนึ่งในต้นตอหนี้สินเกษตรกรที่มีมายาวนาน คือ ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตต่ำ มีการใช้แรงงานจากเครื่องจักรมากกว่าแรงงานคน ทำให้เกษตรกรต้องเช่าหรือซื้อเครื่องจักรกลทางการเกษตร รวมถึงกรณีผลผลิตทางการเกษตรลดลงเนื่องจากภัยธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกและพรรณนา ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย และนำเสนอแนวทางการจัดการปัญหานี้สิน ของเกษตรกรไทย

บทวิเคราะห์สาเหตุของปัญหานี้สินเกษตรกร

การศึกษาปัญหานี้สินเกษตรกรควรจะมีแนวทางวิเคราะห์ปัญหาจากแนวคิดและทฤษฎีอย่างเป็นระบบ เริ่มจาก แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการการก่อหนี้และสาเหตุแห่งการเป็นหนี้ ประการแรกสาเหตุจากหนี้สินที่ยังดำรงอยู่และเรื้อรัง นั้นเพราะ เกษตรกรส่วนใหญ่ติด “กับดักหนี้” โดยวงวนการเป็นหนี้ไม่ได้ อยู่ที่ตัวเกษตรกรขาดความรู้และวินัยทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่อีกส่วนหนึ่งเกิดมาจากนโยบายการปล่อยสินเชื่อพร้อมดอกเบี้ยในสถานการณ์ที่ให้กับเกษตรกรผู้ที่ไม่มีความสามารถในการชำระหนี้และการใช้นโยบายประชานิยมในระยะเวลาที่ยาวนานประกอบกับ การที่รายรับจากผลผลิตทางการเกษตรไม่สูงพอ รวมถึงความต้องการพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอก เป็นเงื่อนไขทำให้ต้องกู้ยืมเงินจากช่องทางต่าง ๆ

เพื่อนำมาใช้ดำรงชีพและประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้โครงการพักชำระหนี้ของรัฐบาลแม้ว่าจะดูเหมือนว่า จะช่วยยืดเวลาการชำระหนี้เงินต้นออกไป แต่ระหว่างที่หยุดพัก ก็ยังจำเป็นต้องจ่ายดอกเบี้ยไปเรื่อย ๆ สำหรับเกษตรกรบางรายในช่วงเวลาปกติก็สามารถชำระได้เพียงดอกเบี้ยอยู่แล้ว การดำเนินการดังกล่าวจึงไม่ใช่ทางออกของการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรจะเห็นได้ว่าต้นตอปัญหาหนี้สินเกษตรกรไม่ใช่เพียงเพราะเกษตรกรขาดความรู้และวินัยทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะปัจจัยโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่กดทับอยู่ ทำให้เกษตรกรขาดทางเลือกและยังจำเป็นต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานภายนอก ทั้งสองปัจจัยนี้ล้วนมีส่วนสัมพันธ์และมีผลสืบเนื่องกัน โดยแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรให้เกิดประสิทธิผล ควรมองแนวทางแก้ไขปัญหาระดับครัวเรือนและเชิงโครงสร้างภาครัฐควรยื่นมือช่วยเหลือด้วยการแก้ไขโครงสร้างหนี้พร้อมกับการสร้างอาชีพ หากเกษตรกรมีความรู้และวินัยทางการเงินที่ดี จะสามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของตนเอง ประกอบการมีนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพ และลดช่องว่างทางรายได้ของเกษตรกร ก็จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เสถียรภาพเศรษฐกิจของประเทศเติบโตได้อย่างมั่นคงไปด้วย (อารีวรรณ คูสันเทียะ, 2562) สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ทำให้เกษตรกรเป็นหนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 สาเหตุใหญ่คือมาจาก (1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลที่ผิดพลาดเพราะเอาเงินเป็นตัวตั้งโดยไม่คำนึงถึงลักษณะนิสัย และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ทำให้ประชาชนต้องบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ปลูกอ้อย ปลูกปอ มันสำปะหลัง เป็นต้น ในตอนแรกนั้นผลผลิต ก็ได้ผลดีแต่ว่านาน ๆ เข้าดินเสื่อมสภาพเกษตรกรผู้ที่ไม่มีความรู้เรื่องสภาพดินปลูกแต่พืชชนิดเดิม ๆ ผลผลิตก็ไม่ค่อยได้ดีเหมือนตอนปลูกใหม่ๆ ทางรัฐบาลได้เสนอทางออกโดยการให้บู้ยทำให้เกษตรกรเป็นหนี้มากขึ้นเพราะต้นทุนการผลิตสูงแต่ราคาไม่ค่อยดีเพราะมีปริมาณการปลูกที่มากขึ้น (2) สาเหตุประการสำคัญ จากการดำเนินนโยบายของภาครัฐที่นอกจากส่งผลทำให้เกษตรกรเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้นเนื่องมาจาก นโยบายของรัฐที่ส่งเสริมให้ ผลิตสินค้าเกษตรเพื่อการค้าไม่ใช่เพื่อความพอมีพอกินและทัศนคติเกษตรกรเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปตามพลวัตของสังคมที่เป็นบริโณคนิยมตามทิศทางของประเทศตะวันตกดังนั้นสาเหตุจากหนี้สินครัวเรือน ปัญหาอีกประการหนึ่งเกิดจากหนี้สินครัวเรือน เนื่องจาก เกษตรกรไทย ส่วนใหญ่ประกอบกิจการในลักษณะอุตสาหกรรมครัวเรือน ทำให้ไม่สามารถแยก รายได้และรายจ่าย จากการบริโภคของครัวเรือนกับ รายจ่ายในการลงทุนได้อย่างชัดเจนเนื่องจากการขาดความรู้ทางการเงินการบัญชี จึงไม่อาจแยกหนี้สินครัวเรือนจากหนี้สินทางการทำการเกษตรอย่างเป็นรูปธรรม ชัดเจน จากข้อมูลธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) รายงานตัวเลขหนี้ครัวเรือนล่าสุด ณ สิ้นปี 2563 พบว่ามีมูลหนี้รวมทั้งสิ้น 14.02 ล้านล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนต่อตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ที่ 89.3%หนี้ครัวเรือนของไทยปี 2563 ที่ผ่านมามีภาพของระดับหนี้ครัวเรือนที่ทะลุ 14 ล้านล้านบาทซึ่งนับเป็นจุดสูงสุดใหม่ในรอบ 18 ปีตามสถิติที่มีการเก็บรวบรวมของ ธปท. โดยหนี้ครัวเรือนดังกล่าวคิดเป็นสัดส่วน 89.3% เมื่อเทียบกับ GDP ในปี 2563 อย่างไรก็ตามหากมองในมิติอัตราการเติบโตของหนี้จะพบว่า ยอดคงค้างหนี้ครัวเรือน ปี 2563 เพิ่มขึ้นเพียง 3.9% ซึ่งเป็นอัตราการเติบโตที่ต่ำที่สุดในรอบ 4 ปี สะท้อนว่าทั้งผู้กู้และผู้ปล่อยกู้ต่างก็เพิ่ม

ความระมัดระวังมากขึ้นในช่วงที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจหยุดชะงักลงจากผลกระทบของโควิด-19 มีข้อสังเกตว่า สินเชื่อภาคครัวเรือนที่ยังเติบโตสวนกระแสเศรษฐกิจได้นั้น สะท้อนสถานะของผู้กู้และวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมที่แตกต่างกันระหว่างผู้กู้สองกลุ่ม โดยกลุ่มแรกเป็นการกู้ยืมของครัวเรือนเพื่อซื้ออสังหาริมทรัพย์ ที่อยู่อาศัย และรถยนต์ ซึ่งน่าจะเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อปานกลางค่อนข้างสูง และรายได้ไม่ได้ถูกกระทบมาก หนี้สินจากภัยธรรมชาติและโรคระบาด หนี้สินของเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มหนี้สินจากภัยธรรมชาติและโรคระบาดการแก้ไขปัญหาจะมีความยากขึ้นดังกรณีการแพร่ระบาดของโรคโคโรนาไวรัส-19 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560) จากสถานการณ์โควิด-19 กลุ่มครัวเรือนที่มีความจำเป็นต้องก่อหนี้เพื่อใช้เสริมสภาพคล่อง และเพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบธุรกิจ ซึ่งผู้กู้หรือครัวเรือนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีรายได้ไม่แน่นอน และสถานะทางการเงินอ่อนแอตามทิศทางเศรษฐกิจนอกจากนี้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะหนี้สินและเงินออม สะท้อนว่าภาระหนี้สินและเงินออมของผู้กู้อยู่ที่ประกอบธุรกิจและผู้กู้อยู่ที่ปัญหาด้านรายได้ลดลงอย่างมากจากผลกระทบของวิกฤตโควิด-19 โดย ‘ภาระหนี้’ หรือ Debt Service Ratio (DSR) ของผู้กู้อยู่ที่ประกอบธุรกิจอยู่ที่ 44.1% ของรายได้ต่อเดือนในช่วงต้นปี 2564 ส่วน DSR ของผู้กู้อยู่ที่ปัญหาด้านรายได้อยู่ที่ 43.8% ซึ่งภาระหนี้ของผู้กู้ทั้งสองกลุ่มดังกล่าวอยู่สูงกว่าค่าเฉลี่ย DSR ภาพรวมของผู้ตอบแบบสอบถามในผลสำรวจรอบนี้ซึ่งอยู่ที่ 42.8% ของรายได้ต่อเดือน ขณะที่ข้อมูลในฝั่งการออมของภาคครัวเรือนก็สะท้อนว่าระดับการออมของครัวเรือนทุกกลุ่มลดต่ำลงจากผลกระทบของโควิด-19 ด้วยเช่นกันสำหรับแนวโน้มในปี 2564 ศูนย์วิจัยกสิกรไทยประเมินว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ทยอยฟื้นตัวขึ้นจากวิกฤตโควิด-19 น่าจะทำให้เงินกู้ยืมของภาคครัวเรือนปี 2564 มีโอกาสเติบโตขึ้นสูงกว่าปี 2563 ที่เติบโตเพียง 3.9% ซึ่งภาพดังกล่าวอาจส่งผลต่อเนื่องให้สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อ GDP ชยับสูงขึ้นมาอยู่ในกรอบประมาณ 89.0-91.0% ต่อ GDP ในปี 2564 เทียบกับระดับ 89.3% ต่อ GDP ในปี 2563 ซึ่งตอกย้ำว่าทางการไทยคงหันกลับมาดูแลปัญหาหนี้ครัวเรือนอย่างจริงจังเมื่อวิกฤตโควิด-19 สิ้นสุดลง โดยอาจกลับมาสานต่อมาตรการดูแลให้การก่อหนี้ของครัวเรือนสอดคล้องกับความสามารถในการชำระหนี้ (Affordability) หนี้สินที่เกิดจากพฤติกรรมบริโภคที่เกินพอดีของกลุ่มเกษตรกร จากการที่เกษตรกรมีการยึดติดอยู่กระแสของสังคมที่เน้นการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยเห็นคนอื่นมีโน่นนี่นี่ก็อยากจะมีกับเขาบ้าง เงินไม่มีก็ต้องหยิบยืมคนอื่นมาซื้อให้ เมื่อใดที่เกษตรกรมีความอยากได้สิ่งของเครื่องใช้หรือเงินทองชนิดง่าย ๆ โดยไม่ต้องลงมือทำนายทุนพ่อค้าคนกลางจะสนองตอบด้วยการให้สินเชื่อเพื่อสนองความต้องการสินค้าฟุ่มเฟือย อีกทั้งพ่อค้าเร่เข้ามาขายตามหมู่บ้านแบบเงินผ่อนเกษตรกรสามารถก็ซื้อได้หมดเพราะว่าการจำหน่ายอยู่ในรูปแบบการขายเป็นเงินเชื่อมีระยะเวลาอีกหนึ่งปีค่อยมาเก็บเงิน หรือการกู้เงินเมื่อเอาเงินมาแล้วไม่ทำให้เกิดประโยชน์เงินไม่ออกเงยพอสิ้นปี พ่อค้าและนายทุนเงินกู้ มาเก็บเงินก็ไม่มีให้เขาบางรายต้องหนีหนี้ บางรายต้องหยิบยืมจากนายทุนอื่นเอามาให้โดยไม่คำนึงถึงดอกเบี้ยที่กู้มามากมายขนาดไหน ไม่มีนิสัยหัดพึ่งพาตัวเองมีแต่รอหวังให้รัฐบาลช่วยและการขาดการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนเป็นหนี้และขาดประสบการณ์ ในการบริหารเงินที่เข้ามา (สุชาติ กลิ่นขจร และนวรรตน์ รุ่งกวี, 2559)

แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกร

จากปัญหาและสาเหตุแห่งการเป็นหนี้ของเกษตรกรไทยดังกล่าวผู้เขียนทำการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เป็นหลักสำหรับแนวทางแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกร แนวคิดและทฤษฎีการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร

ประการแรก ได้แก่แนวทาง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคโดยการให้เกษตรกรใช้เหตุผลในการตัดสินใจบริโภคจากรายงาน การวิเคราะห์ของกลุ่มงานวิเคราะห์และพยากรณ์สถิติเชิงเศรษฐกิจสำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2562 พบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีสัดส่วนการเป็นหนี้ลดลง แต่มูลค่าหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรกลับไม่ได้ลดลงแต่อย่างใดซึ่งสาเหตุใหญ่อาจเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคอาจไม่มีเหตุผลในการตัดสินใจบริโภคภายใต้ปัจจัยบางอย่างอาทิความไม่รู้จึงทำให้ไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนการบริโภคจนกลายเป็นปัญหาหนี้สินล้นพ้นตัว แต่บางครั้งการก่อหนี้สินจะเป็นปัญหาเชิงครัวเรือนที่มีผลต่อความต้องการบริโภคไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงขนาดของครอบครัว และอายุของหัวหน้าครอบครัวก็ตาม (Prischke, 1995; Modiglian, 1985 อ้างถึงใน นิคม ยะอินตา, 2555) ย่อมมีผลต่อการเกิดหนี้สินเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมต่อไปดังนั้นการที่จะแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้นั้น ต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ด้านการผลิตจากผลิตเพื่อการค้าเป็นหลักมาสู่การผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนแล้วเหลือจึงจำหน่าย ในขณะเดียวกันทุกภาคส่วนต้องให้ความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาไม่ว่าจะเป็นตัวเกษตรกรเองก็ต้องมีการวางแผนการใช้จ่ายให้เหมาะสมกับรายได้ มีการประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่ม รายได้ นอกจากนี้การแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนอาจดำเนินการไปพร้อมกับการแก้ไขปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้ให้กับครัวเรือนภาคการเกษตรที่มีความสามารถในการชำระหนี้หรือมีสัดส่วนหนี้สินเกิน 10% ของรายได้ รวมทั้งให้การสนับสนุนการสร้างอาชีพแก่ครัวเรือน มีการปล่อย สินเชื่อให้กลุ่มครัวเรือนที่ต้องการประกอบอาชีพ และส่งเสริมให้จัดตั้งธนาคารภาคประชาชน หรือจัดตั้งสหกรณ์ท้องถิ่น ซึ่งมีการให้ความรู้ในการบริหารจัดการธนาคารแก่ประชาชน จัดให้มีการวางแผนการใช้จ่ายในครัวเรือน รวมทั้งควรมีการสร้างระบบสวัสดิการให้ครอบคลุมประชาชนในทุกสาขาอาชีพ ทุกกลุ่มที่มีรายได้น้อยไม่เพียงพอดำรงชีพเพื่อให้มีหลักประกันในการดำรงชีพ อาจเป็นระบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในยามที่จำเป็นและชดเชยความสูญเสียอันเกิดจากความไม่แน่นอนในการดำรงชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ เช่นสวัสดิการสังคมเพื่อบรรเทาหรือชดเชยการตกงาน เจ็บป่วยและการเกิดภัยธรรมชาติ เป็นต้น (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557) นอกจากนี้รัฐบาลได้ดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนโดยได้เร่งบรรเทาผลกระทบจากปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยให้แก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยและเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบพร้อมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจฐานราก เช่น ผ่านมาตรการส่งเสริมความเป็นอยู่ในระดับหมู่บ้านและระดับตำบลและมาตรการกระตุ้นการลงทุนขนาดเล็กของรัฐบาลรวมถึงการสนับสนุนเงินทุนให้แก่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองภายใต้โครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพระราชดำริเพื่อใช้ในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนนอกจากการสร้างความสะดวกให้กับระบบเศรษฐกิจโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ท้องถิ่นแล้วรัฐบาลยังคำนึงถึงการวางรากฐานแก่เศรษฐกิจไทยให้มีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาโครงสร้างอุตสาหกรรมใหม่ให้กับประเทศโดยมีมาตรการการเงินการคลังเพื่อส่งเสริมผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และมาตรการสนับสนุนอุตสาหกรรมเป้าหมายในการเป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคต ทั้งการลงทุนในกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพที่มีอยู่แล้วในประเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยผลิตซึ่งจะส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะสั้นและระยะกลางและการลงทุนและพัฒนาในอุตสาหกรรมใหม่เพื่อเปลี่ยนรูปแบบสินค้าและเทคโนโลยีที่สร้างมูลค่าเพิ่มที่สูงให้แก่ประเทศควบคู่กันไปด้วย หน่วยงานที่จะสามารถแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกรที่มีความเป็นรูปธรรมมากที่สุดได้แก่รัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐที่กำหนดและการนำนโยบายไปปฏิบัติจากการกำหนดให้มีโครงการแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกรด้วยโครงการแก้ปัญหา คณะรัฐมนตรีได้กำหนดมาตรการลดหนี้สินภาคประชาชนโดยกำหนดเป็นโครงการ ได้แก่ (1) โครงการปรับโครงสร้างหนี้และฟื้นฟูอาชีพเกษตรกร (2) โครงการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ (3) โครงการไปรษณีย์เพื่อสินเชื่อรายย่อย (4) โครงการอาสาสมัครที่ปรึกษาทางการเงินครัวเรือน (หมอหน้) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) นอกจากนั้นในกรณีนี้ นอกเหนือจากระบบที่เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาหนี้สินเกษตรกรรัฐบาลมีนโยบายในการบริหารหนี้ในระบบเริ่มจากในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่าปัจจัยต่าง ๆ ด้านนโยบายภาครัฐในการบริหารหนี้ในระบบในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่สามารถนำไปปฏิบัติอย่างได้ผลเว้นแต่ปัจจัยด้านมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบายและปัจจัยด้านการสื่อสารระหว่างองค์การและกิจกรรมส่งเสริมการนำ นโยบายไปปฏิบัติ (ประสงค์ พูนธเนตร, 2556) และจากผลการศึกษาธนาคารแห่งประเทศไทยจึงได้กำหนดการเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือนและการมีความรู้ความเข้าใจทางการเงินเข้าสู่ในบริบทของธนาคารแห่งประเทศไทย ที่จะสามารถดำเนินการได้ด้วยการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจทางการเงินผ่านเครื่องมือต่าง ๆ ซึ่งเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญ ประการแรก คือ การทำบัญชีครัวเรือนซึ่งจะช่วยลดความต้องการที่เกินความจำเป็น ลดปัญหารายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และเพิ่มเงินออม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยลดการก่อหนี้เพื่อการอุปโภคบริโภคได้ และมุ่งเน้นให้ความรู้ความเข้าใจทางการเงินแก่กลุ่มที่มีรายได้ประจำแต่ไม่สูงมากนัก โดยใช้ช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านทางบุคคลในครอบครัว สาขานาครพาณิชย์ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน และตำรวจ ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะช่วยกระจายความรู้ความเข้าใจทางการเงินไปสู่สาธารณะชนในวงกว้างต่อไปได้ (จารุมา สปาลาร์ตัน และกมลทิพย์ ละออกิจ, 2558) และสร้างความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อการใช้เงินหรือการจัดการเงินจะช่วยลดภาระการอุปโภคบริโภคได้มากขึ้นส่งผลให้ไม่มีการทำให้เกิดหนี้สินล้นพ้นตัวให้ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ขับเคลื่อนแนวคิดผ่านจุดสำคัญเพื่อการกระจายองค์ความรู้เหล่านี้ไปสู่การไม่มีหนี้สินในอนาคตอันใกล้ การศึกษาหลักวิชาการที่ได้นำเสนอกลไก และกระบวนการจัดการหนี้สินได้มีผลงานและสามารถทราบถึงต้นสายปลายเหตุของการเกิดหนี้แต่กระนั้นคำถามอาจจะ เป็นสิ่ง ที่ตอบได้ยากก็คือ เมื่อประชาชนทราบถึงผลของการเป็นหนี้แต่ทำไมสามารถจะแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนได้จากการศึกษาพบว่า ควรจัดการส่งเสริมวินัยทางการเงินทั้งด้านการใช้จ่ายและการออม ควร

ส่งเสริมให้ครัวเรือนมีแหล่งรายได้ที่หลากหลายควรส่งเสริมและถ่ายทอดแนวคิดครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารหนี้เพื่อเป็นต้นแบบและสร้างแรงบันดาลใจแก่ครัวเรือนอื่น (กนิษฐา วนาสุข, จุฬารัตน์ โฆษะโก, และภาวนิศร์ ชั่ววัลลี, 2557) ส่วนทางด้านแนวคิดที่เกษตรกรทุกรายสามารถจะปฏิบัติได้และเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมได้แก่ แนวคิดการจัดการหนี้สินเกษตรกรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การประยุกต์แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้าน การจัดการหนี้สินเกษตรกรด้วยการรู้จักใช้ และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด และฟื้นฟูทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืนการจัดการบัญชีครัวเรือน การผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน สำหรับแนวคิดทางเลือกได้แก่ แนวทางการจัดการหนี้สินที่นำไปสู่ความสำเร็จ โดยผ่านกระบวนการ 4 กิจกรรม ได้แก่ (1) กิจกรรมการลดต้นทุนการผลิต ประกอบไปด้วย การแลกเปลี่ยนแรงงาน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์นำปุ๋ยพืชสด หรือสารชีวภาพ การเรียนรู้เพื่อวิเคราะห์ธาตุอาหารของดิน (2) กิจกรรมการกระจายความเสี่ยง ประกอบไปด้วย การลดพื้นที่เพาะปลูก การปลูกพืชผสมผสานการเลี้ยงสัตว์ผสมผสาน (3) กิจกรรมการเพิ่ม รายได้ ประกอบไปด้วย การแปรรูปผลผลิต การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เสริมรายได้โดยส่งเสริมให้มีการปลูกข้าวพันธุ์ดี (ข้าวปลอดสารพิษ) เพื่อไว้บริโภคในครัวเรือนและจำหน่าย ส่งเสริมให้ตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในตำบลและ (4) กิจกรรมการลดรายจ่ายโดยต้องมีการหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตรวมถึงการสร้างเครือข่ายร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นสำคัญ แนวคิดด้านการรณรงค์ปรับเปลี่ยนค่านิยมของสังคมไทย สำหรับผู้กำหนดนโยบาย (1) ควรมีการรณรงค์ เพื่อปรับเปลี่ยนค่านิยมและพฤติกรรมของเกษตรกรที่มีผลต่อการเกิดหนี้สินของครัวเรือน โดยโครงการที่รัฐบาลควรสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ โครงการลด ละ เลิก อบายมุข โครงการสังฆกรรมชีวิต และโครงการจัดทำบัญชีครัวเรือน (2) ควรรณรงค์ให้เกษตรกรมีการสะสมเงินออมเพื่อใช้เป็นเงินทุนของครัวเรือนและชุมชน ส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน และในแต่ละชุมชน (3) ควรรวมตัวกันจัดตั้งธนาคารชุมชนท้องถิ่นเป็นของตนเองในระดับตำบล โดยให้ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของโดยการเป็นผู้ถือหุ้นให้ความสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาของชาติ โดยให้ความสำคัญกับบุตรหลานของเกษตรกรที่เข้ามาศึกษาต่อ เพื่อให้เป็นกลุ่มเป้าหมายซึ่งจบออกไปเป็นผู้ประกอบการเกษตร หรือเกี่ยวเนื่องการเกษตรรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพทดแทนเกษตรกรรุ่นพ่อแม่ (4) ควรสนับสนุนงบประมาณในกิจกรรมภาคการเกษตร และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องการเกษตรของเกษตรกรที่ครบวงจร ทั้งด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาดของพืชผลทางการเกษตร เพื่อลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพของเกษตรกร และช่วยเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันกับภาคธุรกิจอื่นได้และ 5 สถาบันการเงิน ควรทบทวนการให้สินเชื่อกลุ่มแทนการให้สินเชื่อรายบุคคล เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนมีการรวมกลุ่ม โดยมีตัวแทนของกลุ่มชาวบ้านในการควบคุมและการตรวจสอบการกู้ยืมเงินและการชำระหนี้ของสมาชิกในกลุ่มกันเอง (วิทยา เจียรพันธ์, 2553) และแนวคิดด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสังคมวัฒนธรรม พฤติกรรมทางสังคมบางประการที่ควรต้องปรับปรุงและปรับเปลี่ยนเพื่อลดรายจ่ายที่จำเป็น ประการแรกพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น การเกิด การรีนึ่งในพิธีกรรมทั้งทางศาสนาและวิถีชีวิต เช่นการมงคลสมรส การบวช การปลงศพ ที่ควรเน้นการดำเนินการที่เรียบง่าย และประหยัดค่าใช้จ่าย การดำเนินการดังกล่าวให้

สำเร็จ ต้องอาศัยการใช้คำสอนตามหลักศาสนาที่แท้จริงไม่บิดเบือนแสวงประโยชน์ รวมถึงสื่อมวลชนที่ควรนำเสนอรูปแบบพิธีกรรมที่เรียบง่ายและประหยัด ให้กับสังคม ส่งเสริม คนดีที่ทำประโยชน์มากกว่า ผู้คนที่คดโกงทุกประเภทไม่สมควรได้รับการชื่นชมจากสื่อมวลชนในทุกกรณี (นิคม ยะอินตา, 2555)

การวิเคราะห์ จาการวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและแนวคิดทฤษฎีผู้เขียนได้ทำการตีความและวิเคราะห์เนื้อหาสรุปว่าแนวทางแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกรควรประกอบด้วย ประการแรกจากนโยบายของรัฐบาลนโยบายและการนำนโยบายฟื้นฟูและ พัฒนาอาชีพของประชาชนในชนบทไปสู่การปฏิบัติ ที่อ่อนแอล่าช้าไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในชนบทโดยเฉพาะด้านปัจจัยการผลิต เช่นพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และคำแนะนำทางวิชาการ ขาดการติดตาม กำกับ แนะนำการประกอบอาชีพการใช้สินเชื่อ การออมเงินให้กับเกษตรกรและสมาชิกครัวเรือน (วิทยา เจียรพันธ์, 2553) และที่ผ่านมายังไม่พบว่ามีการศึกษาเพื่อแก้ปัญหา หนี้สินของเกษตรกรอย่างเป็นระบบ ตลอดจนขาดการประเมินที่ชัดเจนที่เกี่ยวกับผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินของรัฐในระบบสินเชื่อเพื่อเกษตรกร ความเป็นไปได้ การบูรณาการสถาบันการเงินของรัฐการปรับโครงสร้างหรือควบรวมสถาบันการเงินของรัฐเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถหลุดพ้นจากวัฏจักรของความยากจนได้ ดังนั้นเพื่อให้เกิดการบูรณาการสถาบันการเงินของรัฐและการบริหารจัดการหนี้สินของเกษตรกร และเพื่อเป็นการหาแนวทางในการช่วยแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกร หรือการปรับปรุงศักยภาพการบริหารจัดการหนี้สินของเกษตรกรไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการชำระหนี้คืนแก่สถาบันการเงิน และสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรอย่างแท้จริงในอีกมุมมองหนึ่ง ส่วนทางด้าน พฤติกรรมการก่อหนี้จากการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย พบว่าการจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ยากลำบากอย่างยิ่งเนื่องจากสภาวะโลกาภิวัตน์ และความเชื่อในประเพณีบางอย่างที่สืบเนื่องกันมาโดยไม่มีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์และการสั่งสอน ทางศาสนาที่ผิดเพี้ยนจากรากฐานความรู้ดั้งเดิมและการอ่อนด้อยในเรื่องการควบคุมสินเชื่อบุคคลและปล่อยสินเชื่อในระบบที่ผู้คนยังคงนิยมใช้ เนื่องจากการไม่สามารถเข้าถึงแหล่งสินเชื่อบุคคลในกำกับของรัฐได้อย่างสะดวก

สรุปการอภิปรายผล ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร อาสาด้วยโครงการรักษป่า สร้างคน วิถีพอเพียง โดยมีกิจกรรม เช่น ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และการทำบัญชีครัวเรือน เป็นต้น ปัจจุบันมีครัวเรือนเกษตรกรอาสาสามารถปลดหนี้หนี้ได้ร้อยละ 22.3 เกษตรกรมีหนี้สินลดลงร้อยละ 39.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการแก้ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรอาสา คือการเข้าร่วมโครงการ รักษาป่า สร้างคน วิถีพอเพียง การวางแผนและตัดสินใจในการแก้ปัญหายภายในกลุ่ม การดำเนินกิจกรรมเพื่อลดค่าใช้จ่าย การดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ การเรียนรู้บทเรียนของเพื่อนเกษตรกรส่วนแนวทางขยายผล พบว่าเกษตรกรใช้วิธีชักชวนเพื่อน บ้านให้ทดลองปฏิบัติตามแนวทางของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ (ณัชชาภรณ์ภัทร์ เพ่งพินิจ, 2559) และการทำเกษตรอย่างถ่องแท้ควรได้รับความรู้ในด้านนี้เพิ่มเติมและ ควรมีการจัดทำบัญชีเพื่อรับรู้กระแสเงินสดในครัวเรือนวางแผนการใช้จ่ายได้ถูกต้อง (วรรณภา วงษ์สวรรค์, ชนิษฐา เสถียรพิระกุล, ปราโมช คีตะโกเศศ และเกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง, 2559) การน้อมนำแนวคิดทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ตรัสไว้ว่าต้องมีแหล่งน้ำ 30%

ต้องมีที่ทำนา 30% ปลูกป่าปลูกไม้ผลพืชผักสวนครัว 30% ที่พักอาศัย 10% ส่งผลให้เกษตรกรจะมีอาหารในสวนในบ้านของตนเองเมื่อไม่ต้องมีรายจ่ายหรือมีอยู่แต่มีน้อยเกษตรกรจะมีเงินออมทุกวันทุกเดือนทุกปี เกษตรกรก็ต้องเป็นหนี้ต้องควบคุมใจตนเองหักห้ามใจตนเองต้องหัดพึ่งตนเอง การแก้ไขปัญหาหนี้สินต้องทำเกษตรแบบผสมผสานไม่ทำให้คนรวยแต่ทำให้คนมีพออยู่พอกินไม่ต้องเป็นหนี้เกษตรกรก็จะปลดภาระหนี้สินได้ด้วยตัวเองในที่สุด

ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกร

บทความนี้ใช้การทบทวนเอกสารและการวิเคราะห์แก่นสาระจาก นโยบายของรัฐและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวบรวมเรียบเรียงข้อมูลนำมาประมวลหาข้อสรุปและเสนอแนะ แนวทางแนวทางการจัดการปัญหาหนี้สิน ของเกษตรกรไทย

1) แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวประการแรก ควรมุ่งเน้นที่พฤติกรรม การดำรงตนของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นพุทธศาสนิกชน การนำหลักธรรมคำสอนตามหลัก พุทธศาสนา น่าจะเป็นประโยชน์หลักธรรมที่ปราชญ์ทางพุทธศาสนาเสนอให้นำมาใช้มีอยู่ 3 หลัก คือ หลักอปปริหานิยธรรม โดยเลือกใช้ข้อที่ว่าหมั่นประชุมกันตลอดเวลาเพื่อวางแผนหาสาเหตุเพื่อหาทางออก ของปัญหาหลักอิทธิบาท 4 ประการ หลักของการทำการเกษตรให้ประสบความสำเร็จ อัตตา หิ อัตตโน นาโถ หลักการพึ่งตนเอง สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกรแบบยั่งยืนคือเกษตรกรต้องทำให้มี รายได้รายวัน รายเดือน รายปีและเงินบำนาญ (ไพโรจน์ บัวสุข, 2557)

2) แนวทางที่สองได้แก่การแก้ไขปัญหานี้สินครัวเรือน สะสมกลุ่มเกษตรกรมีข้อเสนอแนะแนวทาง ในการแก้ไขปัญหาระหนี้สินสะสม ร่วมกันว่าเกษตรกรขาดความรู้ใน เรื่องการทำเกษตรอย่างถ่องแท้ ควรได้รับความรู้ในด้านนี้เพิ่มเติมและ ควรมีการจัดทำบัญชีเพื่อรับรู้กระแสเงินสดในครัวเรือนวาง แผนการ ใช้จ่ายได้ถูกต้อง (วรรณภา วงษ์สวรรค์, ขนิษฐา เสถียรพิระกุล, ปราโมช ศีตะโกเศศ และเกรียงศักดิ์ ศรีเงิน ยวง, 2559)

3) แนวทางที่สามทางด้าน สังคมวัฒนธรรมของคนไทยในบางประการที่ควรต้องปรับปรุงและ ปรับเปลี่ยนเพื่อลดรายจ่ายที่จำเป็น ประการแรกพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น การเกิด การสิ้นเชิงในพิธีกรรมทั้งทางศาสนาและวิถีชีวิต เช่นการมงคลสมรส การบวช การปลงศพ ที่ควรเน้นการ ดำเนินการที่เรียบง่าย และประหยัดค่าใช้จ่าย การดำเนินการดังกล่าวให้สำเร็จต้องอาศัยการใช้คำสอนตาม หลักศาสนาที่แท้จริงไม่บิดเบือนแสวงประโยชน์ รวมถึงสื่อมวลชนที่ควรนำเสนอรูปแบบพิธีกรรมที่เรียบง่าย และประหยัด ให้กับสังคม ส่งเสริม คนดีที่ทำประโยชน์มากกว่า ผู้คนที่คดโกงทุกประเภทไม่สมควรได้รับการ ชื่นชมจากสื่อมวลชนในทุกกรณี (นิคม ยะอินตา, 2555)

4) รัฐบาลควรเลือกกำหนดนโยบายทางการเกษตรในลักษณะที่ผสมผสานที่สามารถพึ่งพาตนเอง มากกว่าการกำหนดนโยบายให้ทำการเกษตรเชิงเดี่ยวที่มุ่งหวังเชิงพาณิชย์ ควรมุ่งเน้นส่งเสริมเกษตรกรให้ พึ่งพาตนเองมากกว่าการพึ่งพาภาครัฐ ในลักษณะ นโยบายประชานิยม ควรมุ่งเน้น นโยบายสวัสดิการ

สังคม ทางด้านการสาธารณสุขและการศึกษา ไม่ด้วยค่าความเป็นมนุษย์ด้วยการแจกเงินในทุกกรณีการให้ความช่วยเหลือต้องมีการแลกเปลี่ยนจากการทำงานตอบแทน ยกเว้นกรณี เจ็บป่วย

5) ภาครัฐควรกำหนดและนำนโยบายการเสริมสร้าง วิสาหกิจชุมชน ที่เป็นรูปธรรม เพื่อการส่งออกสินค้าชุมชนในตลาดต่างประเทศและในประเทศ ด้วยการน้อมนำรูปแบบ โครงการศิลปาชีพ ในสมเด็จพระพันปีหลวงเพื่อให้เกษตรกรที่ว่างงานสามารถใช้เวลาในการประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์มากกว่าการใช้เวลากับการพนันและสิ่งเสพติด

6) แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรอาสาด้วยโครงการรักษำป่า สร้างคน วิถีพอเพียงโดยมีกิจกรรม เช่น ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และการทำบัญชีครัวเรือน เป็นต้น ปัจจุบันมีครัวเรือนเกษตรกรอาสาสามารถปลดหนี้หนี้ได้ร้อยละ 22.3 เกษตรกรมีหนี้สินลดลงร้อยละ 39.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการแก้ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรอาสา คือ การเข้าร่วมโครงการ รักษาป่า สร้างคน วิถีพอเพียง การวางแผนและตัดสินใจในการแก้ปัญหาภายในกลุ่ม การดำเนินกิจกรรมเพื่อลดค่าใช้จ่าย การดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ การเรียนรู้บทเรียนของเพื่อนเกษตรกร ส่วนแนวทางขยายผล พบว่าเกษตรกรใช้วิธีชักชวนเพื่อน บ้านให้ทดลองปฏิบัติตามแนวทางของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ (ณัชชาภรณ์ภักดิ์ เพ่งพินิจ, 2559)

7) แนวการแก้ไขปัญหานี้สินอย่างยั่งยืนนั้นควรจะยึดแนวทางวิถีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ตรัสไว้ว่าต้องมีแหล่งน้ำ 30% ต้องมีที่ทำนา 30% ปลูกป่าปลูกไม้ผลพืชผักสวนครัว 30% ที่พักอาศัย 10% การที่จะทำให้มีแหล่งน้ำได้ในสภาพแวดล้อมในภาคอีสานนั้นก็จะต้องขุดสระ เพราะน้ำเป็นปัจจัยหลักในการทำการเกษตร เมื่อมีน้ำจึงจะสามารถปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ได้ การปลูกพืชนั้นไม่ควรปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นอันตรายเพราะจะทำให้หนี้พอกพูนขึ้นเกษตรกรต้องทำการเกษตรผสมผสานเพื่อกันของล้นตลาดการทำการเกษตรนั้นต้องใจเย็นอย่าใจร้อน เน้นปลูกเพื่อการบริโภคก่อนเหลือกินก็ค่อยแจกเหลือแจกก็ค่อยขายปลูกเกษตรกรต้องทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อควบคุมรายจ่ายถ้าสิ่งไหนจ่ายมากก็ต้องลดและหาทางว่าเราผลิตได้หรือเปล่า ถ้าผลิตได้ก็ไม่ต้องซื้อถ้าเกษตรกรปลูกสิ่งที่กินได้เกษตรกรก็ไม่ต้องซื้อถ้าเกษตรกรผลิตสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องใช้ในการชีวิตประจำวันได้ก็ไม่ต้องซื้อ เช่น น้ำยาล้างจาน ยาสิฟัน ผงซักฟอก น้ำยาสระผม เป็นต้นเกษตรกรไม่ต้องซื้ออยากกินปลาที่เลี้ยงปลาอยากกินไก่ก็เลี้ยงไก่เกษตรกรจะมีอาหารในสวนในบ้านของตนเองเมื่อไม่ต้องมีรายจ่ายหรือมีอยู่แต่มีน้อยเกษตรกรจะมีเงินออมทุกวันทุกเดือนทุกปีเกษตรกรก็ไม่ต้องเป็นหนี้ต้องควบคุมใจตนเองหักห้ามใจตนเองต้องหัดพึ่งตนเอง การแก้ไขปัญหานี้สินต้องทำเกษตรแบบผสมผสานไม่ทำให้คนรวยแต่ทำให้คนมีพออยู่พอกินไม่ต้องเป็นหนี้เกษตรกรก็จะปลดภาระหนี้สินได้ด้วยตัวเองในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา วนาสุข, จุฬารัตน์ โฆษะโก, และภาวนิศร์ ชวัลลล. (2557). *หนี้จากครัวเรือนและเศรษฐกิจภาคใต้*. สัมมนา เศรษฐศาสตร์ศึกษาภาคใต้. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2020, จาก shorturl.asia/dZwmA
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2557). *ข้อมูลกองทุน*. กรุงเทพฯ: กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). *รายงานการประชุมคณะกรรมการช่วยเหลือเกษตรกร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- จารูมา สปาลรัตน์ และกมลทิพย์ ละออกิจ. (2558). *หนี้ครัวเรือน, ภาคเหนือ: The Financial Awareness Solution*. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- ณัชชาภรณ์ภัทร์ เฟ่งพินิจ. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือนเกษตรกรอาสาตำบลสันทราย อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ สงขลานครินทร์. *วารสารพีชศาสตร์*, 3(11), 1-6.
- ธีรภัทร ประยูรสิทธิ. (2559). *กระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. เชียงใหม่: ChiangmaiDaily.
- นิคม ยะอินตา. (2555). กลยุทธ์การจัดการหนี้ครัวเรือนของเกษตรกรตามนโยบายกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรภาคเหนือตอนบน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 7(1), 1-36.
- นิพนธ์ พัวพงศกร. (2557). *ศึกษาหนี้เกษตรกรและแนวทางการปรับปรุงการดำเนินงานกองทุนภายใต้การดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- ประสงค์ พูนธเนตร. (2556). นโยบายรัฐบาลเพื่อการจัดการหนี้ในระบบในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 32(6), 2-10.
- ไพโรจน์ บัวสุข. (2557). วิธีการแก้ปัญหาหนี้ตามคำสอนของปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 5(2), 20-28.
- วรรณภา วงษ์สวรรค์, ขนิษฐา เสถียรพิระกุล, ปราโมช คีตะโกเศศ และเกรียงศักดิ์ ศรีเงินวง. (2559). *แนวทางการแก้ไขปัญหาคนทวงหนี้ชาวนา: กรณีศึกษาลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ต.ไทยชนะศึก อ.ทุ่งเสลี่ยม จ.สุโขทัย*. สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2556, จาก <https://erp.mju.ac.th/openFile.aspx?id=Mjl3Mzg3>
- วิทยา เจียรพันธ์. (2553). *หนี้สินเกษตรกรไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมชาย ชาญณรงค์กุล. (2557). *Approval of the Farmer's Welfare Fund 500 million baht*. สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2020, จาก https://www.cad.go.th/cadweb_eng/ewt_dl_link.php?nid=68
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *รายงานความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย พ.ศ. 2553*. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2020, จาก <http://www.nesdb.go.th/>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2557). *ข้อมูลการผลิตทางการเกษตร*. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2020, จาก http://www.oae.go.th/ewt_news.php?nid

- สุชาดา กลิ่นขจร. และนวรรตน์ รุ่งกวี. (2559). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้เกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษา อำเภอด่านขุนทดและโนนทอง. สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2020, จาก <http://203.158.7.63:8080/narinet/handle/123456789/210>.
- อารีวรรณ คุณสันเทียะ. (2562). หนี้สินเกษตรกร ควรแก้จากจุดไหน วินัยทางการเงินหรือปัญหาเชิงโครงสร้าง. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.landactionthai.org/menu-debt/item/2380-2019-06-09-06-31-51.html>
- Modigliani, F. (1986). Life Cycle, Individual Thrift, and Wealth of Nations. *American Economic Review*, 76(3), 297–313.